

DATE PRIVITOARE LA ECONOMIA JUDEȚULUI DÎMBOVIȚA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-lea

CLEOPATRA IONESCU

Înființarea și dezvoltarea meșteșugurilor se leagă de creșterea neîncetată a pieții interne, a creșterii relațiilor marfă bani la sate, fapt care a dus la intensificarea schimbului dintre oraș și sat.

Pe măsura dezvoltării forțelor de producție meșteșugurile, fie cele de la sate, fie cele de la orașe au crescut ca număr de specialitate.

În documentele medievale în mod constant printre martorii care întăresc actele apar în primul rând preoții. În comparație cu numărul acestora, printre alți martori, procentul meșteșugarilor este precumpănitor. Nu trebuie uitat însă că în actele emise apăreau numai acei meșteșugari care au făcut parte din pătura înstărită a orașelor. Cu siguranță că numărul lor era mult mai mare. Dintre meșterii (meșteșugarii) care apăreau mai frecvent în actele emise în orașul Tîrgoviște sînt cei legați de confecționarea articolelor de îmbrăcăminte și încălțăminte. Aceștia se găsesc menționați în acte ca vînzători și cumpărători de prăvălii locuri și pivnițe, cît și ca martori la documentele emise. La 4 februarie 1620, Gavril Moghilă, voevod și domn, dă lui Radu vâtaf de croitori din orașul Tîrgoviște ca să-i fie ocină satul Băltații de jos.¹

Este semnificativ documentul emis la 4 aprilie 1620 de Gheorghe județul și 12 pîrgari din orașul Tîrgoviște, prin care dă carte lui Mihaela Selarul din oraș pentru cumpărarea unei prăvălii de la jupîneasă Maria și de la feciorii ei Bogdan, Dan și Necula. Între martori se reliefează mai multe categorii de meșteri existenți în oraș ca : Mina zugraf, Tolait cojocar, Bade selar, Mane croitor, Radu cizmar și alții. De semnalat că tot în acest document este trecut printre martori și un Radu calfă.² În actele emise se întîlnesc destul de rar meseriași care s-ar fi ocupat cu prelucrarea metalelor, aceasta fiind lăsată pe seama țiganilor. Sînt totuși cîteva cazuri izolate de exemplu : Mihai sabiiarul și Andreiaș lăcătariul.³

¹ *Documente privind istoria României*, veac XVII-lea B. Vol. III. p. 470—471.

² *Idem*, p. 497—498.

³ *Idem*, B. XVI. Vol. IV, p. 219 ; B. XVII, vol. II, p. 278.

La sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX asistăm la procesul de destrămare a boerimii și de creștere a burgheziei provenită din negustori, patroni de ateliere, meșteșugari, din populația înstărită de la orașe și sate.

Industria textilă casnică a cunoscut o dezvoltare în primele trei decenii ale sec. XIX extinzându-se în toate regiunile rurale. Aceasta și-a dezvoltat toate ramurile și a servit populației rurale ca mijloc principal pentru îmbrăcăminte. Cei care practicau acest meșteșug, cunoșteau întregul proces al muncii: dărăcitul, pieptănatul și torsul inului, cinepii și bumbacului, borangicului și lînei, vopsitul firelor, țesutul, confecționînd pînză, ștergare, iar din lînă postavuri, și covoare. Legat de creșterea oilor și folosirea lînei în industria textilă în satele din nordul județului; Pietroșița, Moroeni, Fieni și Piatra Epii (azi localitatea Runcu) în 1832 funcționau șapte pive și două dîrste⁴ necesare la industria postavului. Proprietarii unor asemenea stabilimente destul de rudimentare producea zeci sau poate chiar sute de metri dimie sau postav, destinat nevoilor proprii, cit și pieții.

Un alt meșteșug practicat în județ era și confecționatul funiilor. Din porunca dată de Gr. Dim. Ghica voevod la 5 februarie 1827, către isprăvnicii județelor Saac, Prahova și Dimbovița se desprinde ideea că locuitorii din județele menționate încheiau contracte cu cămărașii de la ocnele Slănic și Telega pentru confecționarea de funii necesare la ocna, în schimbul unei sume de bani, pe care o primeau în timpul iernii, cunoscîndu-se în poruncă „că după ce vor împlini acea trebuință a ocnei să fie slobozi a face și de vînzare, la alții pentru al lor folos”⁵.

Începînd cu anul 1831 se văd oarecare favoruri în dezvoltarea industriei și comerțului.

Din deslusirea dată de Ocîrmuitorul județului către patentari reese că, „industria și comerțul și în țară peste toată întinderea prințipatului și afară din țară în orice loc sînt slobode pentru fieștare om de orice rang și treaptă va fi”⁶.

Meșterii care se ocupau cu confecționarea articolelor de îmbrăcăminte și încălțăminte, aveau dreptul să țină circiumi și alte prăvălii cu vînzare, devenind totodată și negustori. De exemplu cei 4 cojocari din Tîrgu Găești, 13 cojocari din Potlogi, 12 cojocari și 12 cizmari din orașul Tîrgoviște și alții „sînt de sineși stăpîni cu prăvăliile lor”⁷.

În anul 1835 în județul Dimbovița sînt patru stărostii și anume: Stărostia negustorilor din orașul Tîrgoviște cu 280 patentari, stărostia

⁴ Fil. Arhiv. Stat. D-vița-Ocîrm. jud. D-ța. Inv. 3198/832, f. 32, 34, 54, 55.

⁵ *Documente privind la economia Țării Românești 1800—1850.* vol. I. Edit. Științifică Buc. 1958 p. 381—382.

⁶ Fil. Arhiva. Stat. D-vița Ocîrm. jud. D-ța. Inv. 2209/831 f. 31.

⁷ *Documente privind economia Țării Românești, 1800—1850.* Vol. II. Edit. Științifică București 1958. p. 600—601.

tîrgului Găești cu 81 patentari, stărostia tîrgului Potlogi cu 67 patentari și stărostia de meseriași a orașului Tîrgoviște cu 157 patentari. În total 585 familii de patentari.⁸

Documentele atestă prezența în diferite gospodării țărănești a unor meșteri, care construiau case, dulgheri, în localitățile Căpșuna, Dragodana, Răzvadul de jos, Viforîta etc., zidari în orașul Tîrgoviște, Bucșani, Vulcana de jos, Brănești, și alții.⁹

Meșterii lemnari și rotari din satul Bălteni județul Dîmbovița au încheiat un contract cu Casa Poștelor din București prin care s-au angajat „să facă și căruțe noi de poștă, cum și sănii pentru trebuința cinstitei case, cîte vor fi de trebuință plătindu-le cîte lei doispreze una”.¹⁰ Locuitorii din satele Rîncaciiov și Mănești din Ocolul plășii Dîmbovița au fost angajați prin contract „să lucreze la podul ce se construiește pe apa Ialomîței în or. Tîrgoviște, meșterul Vasile au fost însărcinat cu desăvîrșirea podului”¹¹

Nu putem să facem o precizare exactă a numărului meșteșugarilor care se aflau în județ. Existau meserii mărunte, răzlețe, exercitate de cele mai multe ori ca ocupații anexe așa că din punct de vedere fiscal nu intrau în patente.

Cercetările de toponomie au relevat faptul că unele din satele existente în județ purtau denumirea meșteșugului practicat, sate care au dispărut, s-au contopit cu altele sau și-au schimbat denumirea. Dăm cîteva exemple: Vilcana Cojocarului, Pietrari, Sticlărie, Moara Nouă, Moara Sasului, Cărbunari, Cojocari, Lucieni de Moară, Olari, Slobozia ot Moară etc.

Pe domenii și în satele libere pe rîul Dîmbovița sînt atestate documentar „nouă mori fără nume, din care trei pe rîul Dîmbovița, între Mănești și Rîncaciiov, două la E. de Petroeni și cîte una la S. de Vale Mari, la N. de Valea Mare, la V. de Glodeni și la S. de Doicești.”¹² Socotim că numărul lor a fost mult mai mare. În harta rusă din 1835 „sînt notate numai morile dinafara satelor și tîrgurilor ... cele din cuprinsul așezărilor rurale sau urbane nu figurează”.¹³ Pietrele de moară se procurau din localitatea Pietrari, unde existau 30 ateliere, în cuprinsul județului vînzîndu-se piatra cu 120 lei bucata și 200 lei bucata pentru orașul București.¹⁴ Dăm mai jos :

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Fil. Arhiv. Stat D-vița-Ocirm. jud. D-ța. Inv. 1583/1834, f. 102.

¹¹ Fil. Arhiv. Stat. jud. D-vița-Prim. or. Tîrgoviște. Inv. 1/1837, f. 477.

¹² Const. Giurescu, *Principatele Române la începutul sec. XIX-lea*. Ed. Științifică Buc. 1957, p. 225.

¹³ *Idem*, p. 155.

¹⁴ Fil. Arhiv. Stat. Jud. D-ța-Ocirm. jud. 3192/1832 f. 32—55.

STATISTICA FABRICILOR DIN JUDEȚUL DÎMBOVIȚA EXISTENTE ÎN 1832

fabricile de luminări			poverni	tăbăcării	sătanuri	Osebite fabrici				Numirea plășilor județului
nr. acestora.	cele ocale scoale într-un an.	cele ocale se cheituesc în an.				olării	săpunării	totalul acestora	nr. saletor ce hrănesc gîndaci.	
—	—	—	—	—	10	15	—	25	—	plasa Ialomița
1	1 200	1 200	4	—	—	—	—	—	21	plasa Bolentinului
—	—	—	25	—	—	38	17	80	—	plasa Cobii plasa D-vița
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	plaiul Dîmboviței
—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	plaiul Ialomiței
1	25 000	25 000	—	7	—	—	—	—	20	plasa Dealului or. Tirgoviște
2	26 200	26 200	49	7	10	53	18	105	41	peste tot.

În anul 1832 în județ sînt atestate documentar și cîteva fabrici. La „osebite fabrici“ sînt recenzate și olăriile, povernile, nefăcîndu-se deosebire între atelierile care lucrează cu mașini și cele care lucrează fără mașini.

În orașul Tirgoviște în afară de fabrica care producea anual 25.000 ocale luminări și cele șapte tăbăcării (vezi tabelul) sînt consemnate 13 mori de apă, o pioă de zeghie și 19 cujițe în care se lucra hier¹⁵. Fierăria se afla într-un stadiu mai înapoiat din cauza lipsei de materie primă.

Creșterea producției agricole, a meșteșugurilor, și intensificarea schimbului de mărfuri către sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea a dus la înmulțirea manufaturilor și dezvoltarea celor existente. Acestea au constituit o formă de producție care s-a dezvoltat în perioada următoare. Către sfîrșitul sec. XVIII este întemeiată manufactura de sticlă din orașul Tirgoviște cu un capital de 1004 taleri.¹⁷

În județul Dimbovița a fost întemeiată o sticlărie din inițiativa lui Matei Basarab. În timpul lui Constantin Brîncoveanu, acciași manufactură după mărturia lui Del Chiaro (secretarul lui Constantin Brîncoveanu).

¹⁵ *Idem*, f. 43, 46.

¹⁶ *Idem*, f. 19.

¹⁷ *Ist. României*, vol. III. Edit. Acad. R.P.R. 1964, p. 645.

coveanu) producea o sticlă transparentă, superioară celei care se aducea din Polonia.¹⁸

Pe harta din anul 1835 este localizat satul Steclăria cu 62 gospodării.¹⁹ Documentele primelor două decenii ale sec. al XIX-lea atestă că această manufactură de sticlă se află în imediata apropiere a sateilor Gura Vilcănii. Lăculețe și Vilcana Cojocarului,²⁰ sticlărie care putem afirma că a fost așezată între actualele localități, Vulcana Pandele și Vulcana Băi, astăzi „Poiana Sticlăriei“ ce se întinde de-a lungul unui pîrîu care îi poartă numele.

În perioada de care ne ocupăm în manufacturi procesul de acumulări primitive de capital este prezent prin folosirea unei tehnici mai înaintate, prin participarea unui număr mai mare de lucrători salariați în procesul muncii. O problemă destul de grea care se punea în această perioadă era recrutarea mîinii de lucru calificate. Slaba dezvoltare a forței de muncă și a unui număr restrîns de meșteșugari liberi, a obligat pe arendașul manufacturii să folosească specialiști de peste hotare. În anul 1814 boierii „așezămîntari“ din județul Dîmbovița au raportat la visterie că la sticlărie se aflau un număr de șapte nemți, care locuiesc în casa sticlăriei a Banului Golescu, fără nici un fel de avere, lucrînd la sticle din anul 1799.²¹ Între anii 1816—1819, pe lîngă nemții care lucrau în calitate de meșteri erau folosiți la munca brută locuitorii din satele Gura Vilcănii și Lăculețe, iar plata ludelor, podvezilor și angaralilor celor care lucrau la sticle au fost plătite visteriei de către Banul Golescu. La o perioadă de trei ani contractul prin care locuitorii satelor se învoiau la lucrul în sticlărie trebuie reînnoit. Prin decesul Banului Golescu proprietar al sticlăriei a rămas logofătul Nicolae Golescu. Acesta a solicitat domnitorului Alexandru Suțu să dea poruncă boierilor ispravnici să-l sprijine și să-i întărească zapisul prin care angaja la lucrul sticlăriei locuitorii din satele Gura Vilcănii, Lăculețe și Vilcana-Cojocarului, cu obligația să plătească visteriei, dajdia ludelor, angaralele și podvezile afirmînd „că, de nu sînt sate în lucrul fabricii, nu e cu putință a se lucra sticlăria“.²²

Materia primă folosită la lucru în această manufactură era leșia, ce se procura din fostul județ Mușcel. În acest scop trei lude din județul Dîmbovița se ocupau cu aprovizionarea sticlăriei cu leșie. În acest scop ispravnicii județului Mușcel, comunică visteriei că au dat poruncă vătafului plaiului Nucșoarei „a nu le face nici o supărare“.²³ Pe de altă parte în acelaș document se afirmă că „acești leșieri sînt

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Const. Giurescu, *op. cit.*, p. 161.

²⁰ *Documente priv. la economia Țării Românești*, 1800—1850. Vol. I. Edit. Științifică, Buc. 1958, p. 199.

²¹ *Idem*, p. 70.

²² *Idem*, p. 199.

²³ *Idem*, p. 191.

dați la dajdie cu încărcătură de lude la satul Albești de către dumnea-lui clucer Costache Ștefănescu".²⁴ Tandăra necesară la ardere se procura din localitatea Pietrari județul Dimbovița. În zăpisul dat de vechilii din partea moșnenilor prin care au împrumutat 6000 taleri de la Al. Aslanoglu au pus amanet moșia pentru dobânda banilor împrumutați, moșnenii din localitatea Pietrari erau obligați să trimită la sticlărie cite două mii stinjeni țandără.²⁵

Manufacturile semnalate în județ sînt legate și de industria alimentară care avea la dispoziție produse agricole și animale.

La data de 31 mai 1837 prin contract Teodorache Ciuplea închiriaza lui Frateșman supus britanic hanul cel mare din Lunguleți pe termen de un an, unde avea a lucra șurop de griu pentru înființarea zahărului".²⁶

În anul 1831 și în deceniile următoare au existat 15 zalhanale, dintre care patru în orașul Tirgoviste una la Pietroșița, una la Bezdead, una la Priboiu, una la Tătărani, trei la Voinesti, una la Cărpiniș și una la Bolentinu. Se produceau mii de ocale de pastramă, seu și cerviș. În lunile septembrie-octombrie ale anului 1831 s-au tăiat 4143 vite mari de la care s-a obținut cantitatea de 52.579 oca seu, 51.544 oca cerviș, iar prin tăierea a 8444 capre s-au obținut 32356 oca seu.²⁷ Utilizînd zeci de muncitori în sistemul diviziunii tehnice a muncii aceste zalhanale pot fi trecute printre manufacturi.

■ În ceiace privește industria textilă trebuie amintit că în localitatea Dragomirești era deschisă în anul 1845 manufactura de postav a marelui vornic Nicolae Băleanu întemeiată pe baza unui privilegiu din anul 1839, în care pe lingă meșterii nemți se folosea și munca clăcașilor.²⁸ La Dragomirești marele logofăt Nicolae Băleanu a mai întemeiat trei manufacturi, dintre care una de luminări de spermanțet, o tăbăcărie și o săpununarie pe baza unei autorizații primită în anul 1839. În anul 1850 cea de luminări funcționa și folosea munca a 40-60 de lucrători. În anul 1863 manufactura de luminări a fost transferată la București.²⁹

La 26 februarie 1872, Mihai Constantin Șuțu voievod acordă privilegiu Fabricilor de arpacaș din Argești—Ilfov și Cornești—Dimbovița, proprietățile logofătului Scarlat Greceanu, „să fie nesupărate și nebântuite de orice domnească dajdie și podvoadă".³⁰

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Idem*, p. 394.

²⁶ *Ibidem*, vol. II., p. 669—670.

²⁷ Fil. Arhiv. Stat. jud. D-vița-Ocirm. jud. D-vița. Inv. 2178/1831 f. 73—74.

²⁸ C. Zane, *Industria din România în a doua jumătate a sec. XIX-lea*. Edit. Acad. Buc. R.S.R. 1970, p. 157.

²⁹ *Ibidem*, p. 158.

³⁰ George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594—1821)*. Ed. Academiei R.S.R., 1961, p. 566—567.

Piatra de var existentă era folosită la construcții religioase și civile din județul Dimbovița, orașele București și Giurgiu.

Astfel la 10 aprilie 1811 Divanul Țării Românești dă poruncă județelor Saac, Dimbovița și Prahova pentru procurarea a 400.000 oca var necesar la construcția spitalului, dintre care 200.000 oca trebuiau trimise de locuitorii satelor din județul Dimbovița plătindu-se câte 12 taleri pe miia de oca.³¹

În anul 1837 din raportul înaintat de magistratul orașului, către Departamentul din Lăuntru reese că „s-au îndatorat sfatul și au numărat 3600 lei pentru varul ce s-a cumpărat și s-a trimis pe aceea vreme la Giurgiu“.³²

Atestate documentar în județul Dimbovița sînt 211 varnițe.

Dintre materialele folosite la diferite construcții este și cel produs de „cărămidăria“ care se afla în imediata apropiere a orașului Tîrgoviște.³³

La începutul sec. al XIX-lea (1811) se constată inițiative pentru studiul subsolului. În acest scop Martinache Sevastiano deputat pe lângă Ober-ghiter Fervarter a fost delegat cu „comisia cercetătoare a metalelor într-acest Prințipat al Valahiei“.³⁵

În catastihul cu banii cheltuiți în acest scop reese că sau făcut studii împreună cu 22 oameni în județele Focșani, Prahova și Saac apoi ajungînd să cerceteze și plaiurile Ialomița și Dimbovița. Au trecut prin satele Moțigheni pînă la Tîrgoviște-Drăgăești pînă la vătășia plaiului Muscel, continuîndu-și cercetările în jud. Muscel și Olt.³⁶

Preocupare pentru descoperirea bogățiilor subsolului au fost și în perioada următoare. La 17 august 1834 Visteria Țării Românești comunică Ocîrmuitorului jud. Dimbovița că deși „doctorul Oerugului la preumblarea sa prin sate au găsit cărbune al pămîntului la moșia Doicești a dumnealui Stolnicului Scarlat Prejbeanu pe unde mai înainte curgea apa Ialomiții“, totuși studiul asupra subsolului se va continua.³⁷

La 13 februarie 1844 A. Zaporowski încheie contract cu mănăstirea Mărgineni, deționătoare de moșii în jud. Dimbovița, pentru exploatarea unor bogății minerale. În cazul cînd s-ar fi descoperit existența unor asemenea minerale, mănăstirea își rezerva dreptul de a intra ca asociată la această companie acoperînd 1/2 din cheltuieli și primind jumătate din cîștig.

³¹ *Documente priv. la economia Țării Românești 1800—1850*, vol. I. Edit. Științifică 1953, p. 104.

³² Fil. Arhiv. Stat. jud. D-ța-Prim. or. Tîrgv. Inv. 2/1837, f. 142.

³³ Fil. Arhiv. Stat. jud. D-vița-Ocîrm. jud. D-ța Inv. 3198/1832, f. 63.

³⁴ Fil. Arhiv. Stat. jud. D-ța-Prim. or. Tîrgv. Inv. 4/1839, f. 187.

³⁵ *Documente priv. la economia Țării Românești-1800—1850*, vol. I. Edit. Științifică 1958, p. 127—128.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Fil. Arhiv. Stat. jud. D-ța-Ocîrm. jud. D-ța. Inv. 1680/1834, fila 7.

Datele despre existența țițeiului sînt puține și se referă la o perioadă mai apropiată de noi.

Puțurile sau gropile de păcură se aflau în general pe moșiile domniei, boerilor și mănăstirilor. Acest produs nu era un monopol al statului, veniturile fiind la bunul plac al proprietarilor. La 12 noiembrie 1846 în hotărîrea dată pe judecătoria Dimbovița asupra plîngerii Mitropoliei, din orașul Tîrgoviște, îndreptată împotriva mănăstirilor Mărgineni și Mislea pentru revendicarea unui puț cu păcură pe moșia Săcueni și Adînca, se arată că venitul se lua, într-un an de Minăstirea Mărgineni și în cel de al doilea an de minăstirea Mislea³⁸. Spre dovedirea acestui drept la judecată s-a citit și hotărnicia din 18 februarie 1705 a 12 boeri prin care la această dată se atestă dreptul celor două mănăstiri asupra venitului provenit din păcură aflată pe moșia Săcueni și Adînca. În acest document este atestată și păcura ce se află pe moșia Drăgănești—Gura Ocnitei.³⁹

Sfîrșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX se caracterizează prin reliefaarea industriei casnice și dezvoltarea meșteșugurilor. Manufacturile existente în județ au avut o viață relativ scurtă, din lipsă de capital, utilaj tehnic, a slabei capacități de cumpărare și a persistenței relațiilor feudale.

Apariția elementelor capitaliste a fost posibilă datorită dezvoltării producției de mărfuri, pătrunderii produselor agricole și animale pe piața internă și internațională, dezvoltării industriei, meșteșugurilor circulației bănești, precum și a înjghebării unor întreprinderi manufacturiere.

³⁸ *Documente privitoare la economia Țării Românești 1800—1850*, vol.II, Ed. Științifică, p. 812—813.

³⁹ *Idem*, p. 908—909.